

اصول و مفاهیم صورتبندی (سلسله مراتب) استراتژی (۲) "اهداف ملی"

صادق حیدر خانی

مدیر مسئول مجله علمی پژوهشی بسیج

مقدمه :

پس از معرفی اجمالی سطوح چهارگانه صورتبندی (سلسله مراتب) استراتژی در مقاله شماره یک^(۱) و تشریح کامل عنصر "سیاست و دکترین دفاعی" اکنون در نوشتار حاضر به تعریف و توضیح یکی دیگر از عناصر اصلی (واقع در سطح یکم صورتبندی استراتژی) بنام اهداف ملی می پردازیم .
اهداف ملی^(۲) از مباحثی است که تاکنون در کشور ما مورد توجه جدی قرار نگرفته است و ، لذا به همین دلیل بسیار مبهم است .
در متون فارسی^(۳) واژه «هدف» عبارتست از ، آنچه قصد رسیدن به آن می شود .
هدف^(۴) در حقیقت نتیجه نهایی یک طرح است . به عبارت ساده تر هدف چیزی است که تمرکز ، تمام توانها ، مقدرات و تلاشها به سمت آن هدایت می شود .

۱ - حیدر خانی ، صادق . اصول و مفاهیم صورتبندی استراتژی ، مجله علمی پژوهشی بسیج ، شماره یک ، ص ۷۸ - ۷۳ .

2 - National Goals

۳ - معین ، محمد . فرهنگ فارسی - جلد ۴ ، ص ۵۱۰۸ .

۴ - هدف معادل واژه لاتین Objective به معنای «پی آمد مورد انتظار در مورد اقدام یا فعالیتی» و معادل واژه لاتین Goal به معنای «نتیجه و مورد انتظار فرد یا سازمان برای انجام دادن فعالیتی» آمده .

همچنین ، واژه «ملی» به معنای ، (۱) گروه مردم ، (۲) منسوب یا مربوط به ملت (۳) دولتی (۱) آمده است . از جمع دو واژه فوق الذکر «هدف ملی» یا «اهداف ملی» بوجود می آید که عبارتست از تصویری از امور آینده و مجموعه شرایطی که کشور ، حاضر است در راه بدست آوردن آن بکوشد . و همچنین به صورت هدفهای کلی ، بنیادین و مشترک افراد یک کشور در راستای نیل به اهداف و منافع ، تعریف شده است . (۲)

یکی از مسائلی که بطور بسیار جدی و مستمر مورد بحث رهبران و سیاستمداران قرار گرفته ، فرآیند انتخاب اهداف ملی است . به نظر می آید تعیین اهداف ملی یک عمل ساده و پیش پا افتاده نمی باشد ، بلکه برای تحقق این مهم عوامل متعددی در یک کشور فعال می شوند تا جریان رسیدن به اهداف ملی بنحو مطلوب استمرار یابد . سؤال اساسی این است که تعیین اهداف ملی روشن و دست یافتنی چگونه حاصل می شود ؟ اینک با توجه به مطالعات و تحقیقات انجام شده تمامی مراحل تعیین اهداف ملی در چند قسمت ارائه می شود .

در قسمت اول با یک بحث تئوریک اشاره ای به فرآیند ضرورت هدف خواهیم پرداخت و سپس بحثی در مورد نکات مهم و اساسی در انتخاب هدف ارائه نموده و آنگاه به تعاریف و مفاهیم اهداف ملی طی دو برنامه اول و دوم توسعه اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران می پردازیم ؛ در پی آن سلسله مراتب هدفها و محاسن هدف گذاری مورد بحث قرار خواهد گرفت و در نهایت به مهمترین قسمت مقاله یعنی عوامل مؤثر بر تعیین هدف خواهیم پرداخت .

ضرورت تعیین هدف :

فلسفه وجودی هر برنامه یا عملیات ، حصول به هدف آن است . تمام هدفها اعم از کوتاه مدت ، میان مدت ، بلند مدت می بایست با هم هماهنگ و در یک راستای هم باشند .

۱ - زیرا دولت نماینده ملت است . مثل صنایع ملی به معنای ، صناعی که در دست دولت است .

۲ - حیدر خانی ، صادق . اصول و مفاهیم صورتبندی استراتژی ، مجله علمی پژوهشی بسیج ،

هنگامی که بحث از اهداف ملی می‌گردد، تمامی افراد به بیان اهداف مشخص و قطعی مبادرت می‌نمایند. آنچه که در این جا جلب توجه می‌کند، گذشت مدت زمان اندک و ارزیابی نتایج حاصله از نحوه بکارگیری منابع «محسوس و غیر محسوس» است که باعث جایگزین شدن دیگر مسایل موضوعات فرعی به جای اهداف ملی می‌گردد. این گونه بیانها بارها در تعیین و انتخاب اهداف در دوره های زمانی مختلف تکرار شده، به گونه‌ای که این تصور بوجود می‌آید که همه فکر می‌کنند اهداف دقیقاً مشخص و معلوم شده اند، لکن، مجدداً گذر زمان و تغییر شرایط محیطی و ضرورت بهره‌گیری از فرصتها، ... ما را به این باور می‌رساند که بگوییم اهداف ملی چیزی جز بازتاب مقاصد و منافع نیست که کشور (دولت و مردم) در راه بدست آوردن آنها خود را با شرایط تطبیق می‌دهند.

چون هدف نهایی، نتیجه طرحها و برنامه هاست؛ فرآیند آن نیز می‌بایست نیازهای فرد و سازمان مورد نظر را در آینده به صورت مطلوب تحقق بخشد. بدین جهت نقش کارساز و مؤثر رهبران و سیاستگذاران این است که با تمرکز تمام تواناییها و مقدرات برتر و با بکارگیری صحیح منابع (محسوس و غیر محسوس) در زمان و مکان مناسب، نیل به هدف را برای شرکت کنندگان میسر و امکان پذیر سازند.

اهداف سیاست خارجی را بازتاب اهداف ملی و داخلی یک دولت در صحنه روابط خارجی می‌دانند. اهداف روابط خارجی کشور، ماهیت و حجم روابط کشورها با هم در صحنه سازمانهای بین المللی و همچنین نوع عکس العمل پیرامون حوادث و اتفاقات جهانی را بوضوح به نمایش می‌گذارد؛ به طوری که درک و استخراج آنها کار سختی نیست.

اهداف ملی کشورها بر اساس اهمیت نیازها و نتایج نهایی مورد نظر در دوره های زمانی مشخص و از طریق ارزیابی و مقایسه مداوم و مستمر آن با آرمانها و ارزشهای حاکم و آداب و رسوم تعیین و انتخاب می‌گردند.

نکات مهم و اساسی در انتخاب اهداف ملی

چیزی که در تعیین اهداف ملی بسیار مهم و حایز اهمیت است و می‌بایست آن را در نظر گرفت، آن است که هدف را چه از لحاظ «محتوا» و چه از لحاظ «نوع» ابعاد

سیاسی، اقتصادی، نظامی و فرهنگی اجتماعی مورد بررسی قرار داد، و بطور جامع و مانع انتخاب نمود. در عین حال نباید فراموش کرد که میزان سرعت، قدرت و شدت عمل حساب شده تمام نیروهای شرکت کننده (مستقیم یا غیر مستقیم) خود موجب کسب ابتکار و آزادی عمل و غافلگیری شده و در عین حال موجب سلب عکس العمل مناسب از طرف موانع و تهدیدات را در پی خواهد داشت. چنین شرایطی هر کشوری را قادر خواهد ساخت تا کمبودها و محدودیتها را بطور نسبی مرتفع نماید.

به هر صورت انتخاب کنندگان اهداف ملی باید موضوع هدف، منطقه هدف، وضعیت موانع و تهدیدات، توان و مقدرات کشور، اوضاع و شرایط داخلی و حوادث احتمالی پیش بینی نشده را در نظر گرفته، محاسن و معایب آنها (هدفها) را مشخص سازند و سپس با تجزیه و تحلیل، نحوه پشت سر گذاشتن موانع را روشن و مشخص نموده و تصمیم خود را در مورد ترکیب توانها و درصد امکان پذیری رسیدن به هدف را، اتخاذ می نمایند.

در تعیین و انتخاب هدفها باید خصوصیات زیر را برای یک هدف در نظر گرفت:

- ۱- هدفها باید روشن و واضح باشند.
- ۲- هدفها مشخص، قابل فهم و قابل سنجش باشند.
- ۳- مبتنی بر حقایق و واقعیات باشند.
- ۴- هدفها باید دارای منابع مقدرات و مشخص باشند.
- ۵- قابل اندازه گیری و دارای محدوده زمانی مشخص باشند.
- ۶- نتایج مورد نظر و پیش بینی شده از هدفها قابل دستیابی باشند. (۱)

۱- عدم داشتن هدف موجب تضعیف ارزشها و اصول و نهایتاً سبب تضعیف روحیه ملی و پرستیژ سیاسی و عدم کارایی جامعه می شود، در صورتیکه تعیین و انتخاب هدف درست و واقعی می تواند نوعی احساس پیروزی و تقویت روحیه ملی را در مردم یک کشور بوجود آورد.

- ۷- هدفها حتی المقدور در برگیرنده مقاصد و منافع تمام شرکت کنندگان (مستقیم یا غیر مستقیم) آن باشند .
- ۸- شرایط محیطی حال و آینده و فرصتهای پیش آمده را درک و در بر بگیرد . (۱)
- ۹- قواعد و مبانی اساسی حاکم بر هدف نهایی (غایی) را مدنظر قرار دهد .

اهداف ملی چیست ؟

اهداف ملی بنا به تعریف به اهدافی اطلاق می گردد که مردم یک کشور با تمام باورها و ارزشهایشان در آن گام برداشته و به طرف آرمانی خاص و مشترک پیش می روند . (۲) در دنیای کنونی ، علاوه بر باورها و ارزشها ، مسایل مهم دیگری نیز در شکل گیری و تبیین این اهداف حایز اهمیت هستند که از آن جمله می توان به تأثیر نفوذ جناحهای سیاسی داخلی ، شخصیت و قدرت رهبر یا رهبران ، شبکه ارتباطات ، وسایل ارتباط جمعی (۳) و عوامل دیگر خارجی اشاره نمود . در پایان تصویری که مردم از امور آینده ترسیم و به آن چشم دوخته و در آرزوی تحصیل آن هستند ، «اهداف ملی» قرار دارد . اهدافی که بسیاری از مردم در تغییر و تحول آنها سردرگم هستند .

تاریخ نشان داده است که ملتها اگر در راه نیل به اهداف توجیه ، متحد و هماهنگ شوند ، در مدتهای طولانی (بلند مدت) رهبران و سیاستمداران را حمایت خواهند کرد . زیرا مشارکت خود را بر اساس میزان آگاهی از تصویر امور آینده کشور و سهم خود از منافع و اهداف آن ، درک و فعالیتهای خود را با آن تطبیق می دهند . هر چند که گفته شود ، طرحها و اهداف ملی ورای درک و احساسات فردی است .

در عین حال ، اکثر کشورها امروزه از دریچه اهداف سیاست خارجی و منابع کشور ،

- ۱ - هدفها باید قابلیت انعطاف و توانایی عکس العمل سریع و مناسب شرایط جدید ، حوادث پیش بینی نشده و همچنین قابلیت استفاده به موقع از موقعیت های بدست آمده را داشته باشند .
- ۲ - یادداشت های نویسنده از دوره کارشناسی ارشد دفاع و مطالعات استراتژیک - دانشگاه قائد اعظم پاکستان .
- ۳ - به دلیل تأثیر بسزای وسایل ارتباط جمعی بر رفتار ، طرز تفکر و فرهنگ مردم یک کشور .

اهداف ملی را در صحنه روابط خارجی تعقیب می کنند. به طوری که همین مقدار کافی است که بگوییم، سیاست خارجی نمایانگر اهداف ملی کشورهاست. ملتهای در حال توسعه، نظیر ایران به لحاظ دارا بودن ساختار نسبتاً قوی سیاسی، اجتماعی و فرهنگی راه پیچیده و مشکلی را در مسیر تحقق اهداف ملی (مثل بازسازی، تولید، مقابله با تهاجم فرهنگی و...) در پیش رو دارند، اهدافی که نیل به آن باعث پویایی ارزشها، آرمانها و منافع مردم شود.

اهداف ملی به چیزی اطلاق می گردد که متأثر از درک شرایط محیطی، میزان استقلال، نوع و ماهیت حکومت، توان و مقدرات ملی و... یک کشور در مقایسه با وقایع و حوادث احتمالی در سیاست خارجی تنظیم و انتخاب می شوند. کشور ما به لحاظ مشکلات تاریخی و عقب ماندگی حاصل از تحولات جهانی، اکنون با تولید ملی سرانه حدود یک میلیون ریال در سال به قیمت جاری (تقریباً هزار دلار) در گروه سوم کشورهای جهانی، در حد کشورهایمانند تایلند، کنگو، کامرون، تونس، کلمبیا، و پاراگوئه قرار دارد. (۱)

کشورهایی در گذشته و سالهای اخیر به پیشرفت اقتصادی نایل آمده اند که در آنها ابتدا زمینه مشارکت عمومی مردم با تقویت و حفظ انگیزش آنها آغاز و شرایط مناسب فعالیت اقتصادی (تولید و سرمایه گذاری...) توأم با فعالیتهای اجتماعی و فرهنگی فراهم شده باشد.

هدف اصلی خط مشی های برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در طول سالهای ۷۲ - ۶۸ براساس محورهای زیر سازمان یافت:

- ۱- رفع عدم تعادل اساسی در تصمیم گیریهای اقتصادی.
 - ۲- تغییر ساختار نظام اقتصادی، از حالت یک نظام اقتصادی مبتنی بر فعالیتهای دلالی و واسطه گری به فعالیتهای تولیدی و....
- همچنین در برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی

۱- مستندات برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - جلد سوم، مهرماه ۱۳۷۲، ص ۶۷.

ایران در طول سالهای ۷۷ - ۷۳ جهت گیریها، اهداف کلی و محورهای مهم دیگری مورد نظر قرار خواهد گرفت؛ این جهت گیریها، اهداف و محورها عبارتند از: (۱)

۱- تأکید بر مدیریت کلان اقتصادی و توجه بیشتر به سازماندهی بازارهای مختلف.
۲- افزایش کارایی در استفاده از منابع عمومی در سطح آحاد و اصلاح نظام اجرایی - اداری کشور.

۳- تأمین رشد و توسعه پایدار اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی از طریق توجه هر چه بیشتر به نقاط قوت درونی نظام اقتصادی و ایجاد مکانیزم های تقویت بنیه های داخلی نظام اقتصادی به جای اتکاء به رشد القایی حاصل از درآمد نفتی.

۴- سعی در جهت دهی و هدایت سهم عمده منابع مالی خود به بخشهای اجتماعی؛ به نحوی که امور اجتماعی شامل فرهنگ، آموزش عمومی، بهداشت و درمان، آموزش عالی و تحقیقات، تربیت بدنی و امور عمومی مانند حفظ نظم و امنیت داخلی و امور قضایی از امکانات کافی برای رشد بهره مند شوند.

۵- توجه ویژه به فعالیتهای فرهنگی: در برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اهمیت ویژه ای بر فعالیتهای فرهنگی داده خواهد شد. در این ارتباط تلاشهای اساسی در جهت توسعه فرهنگ اسلامی نظیر رشد معنویت در آحاد جامعه، کسب فضایل اخلاقی و ارزشهای اسلامی، ایجاد نظم، قانون پذیری، و روحیه کار و تلاش، ایثار و فداکاری، جلوگیری از اسراف، تبذیر و تجمل گرایی، توجه دادن آحاد جامعه به اجرای دقیقتر فرایض و احکام اسلامی و توسعه فرهنگ قرائت و تفهیم قرآن کریم صورت خواهد گرفت.

۶- در زمینه ایجاد عدالت اجتماعی اهداف زیر مورد تأکید قرار خواهد گرفت:
الف) توسعه و بهبود کیفیت شرایط عمومی زندگی مردم شامل بهبود توزیع درآمد و ثروت.

ب) تقویت نظام تأمین اجتماعی بوسیله تأمین منابع از محل بودجه عمومی به منظور پرداخت مستمری به اقشار آسیب پذیر (مستضعف) توسعه نظام بیمه

اجتماعی، نظام بیمه خدمات درمانی همگانی و پرداخت سرانه بیمه خدمات درمانی
افشار آسیب پذیر (مستضعف) جامعه.

ج) اعمال نرخ های تصاعدی مالیاتی متناسب با افزایش سطح بهره مندی از
خدمات عمومی.

د) توسعه امنیت قضایی و تعمیم امنیت اقتصادی.

ه) رعایت ملاحظات مربوط به محرومیت زدایی و رفع عدم تعادل های منطقه ای در
برنامه های آمایش سرزمین.

دامنه این مجموعه اهداف باید با ملاحظه عوامل زیر بطریقی سازماندهی شود که
زمینه تجلی فرهنگ اسلامی جامعه را به نحو بارزی فراهم آورد. ملاحظات مؤثر بر
تحقق اهداف برنامه دوم:

الف) حوادث غیر مترقبه

ب) بحران های اقتصادی، تجاری یا بین المللی

ج) میزان مصرف داخلی

د) قیمت نفت خام

ه) نرخ ارز

و) باز پرداخت تعهدات خارجی

ز) عدم استقرار دولت از بانک مرکزی

ح) افزایش مالیاتها

اصلاح مناسب قانون اساسی، کشور ما را در شرایطی قرار داده که می بایست
چارچوب سیاست های نظام جمهوری اسلامی که توسط حضرت آیت ... خامنه ای
در ۱۲ ماده تبیین شده را مورد توجه قرار داد. سیاست های مذکور که طی نامه ای به
رئیس جمهوری ابلاغ گردیده^(۱) عبارتند از:

۱ - حضرت آیت ... خامنه ای رهبر معظم انقلاب اسلامی، تبیین چارچوب سیاست های
اقتصادی، پولی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی برنامه دوم، پیام بانک، شماره سی و سوم، بهمن
ماه ۱۳۷۲، ص ۱.

- ۱- رعایت عدالت اجتماعی .
- ۲- تقویت و ترجیح ارزشهای انقلابی در عرضه کردن منابع مالی و امکانات دولتی با اولویت دادن به کسانی که این منابع را در راه توسعه کشور و رشد آرمانهای انقلابی و اسلامی بکار می‌برند و کسانی که در راه تحکیم انقلاب و نظام اسلامی تلاش بزرگی کرده‌اند از قبیل ایثارگران و رزمندگان و بسیجیان .
- ۳- گسترش تولید داخلی به ویژه در زمینه کشاورزی و تأمین نیازهای اساسی جامعه و کاهش واردات اجناس مصرفی و غیر ضروری همراه با افزایش کیفیت فرآورده هادر کشور و توسعه صادرات غیر نفتی .
- ۴- تصحیح و اصلاح نظام اداری و قضایی .
- ۵- اهتمام لازم به بخشهای اجتماعی و توسعه سهم آن در برنامه از قبیل : امنیت عمومی و قضایی ، فرهنگ ، آموزش همگانی ، بهداشت و درمان ، آموزش عالی و تحقیقات ، حفظ محیط زیست و تربیت بدنی .
- ۶- جهت دادن کلیه فعالیتهای اجرایی و تبلیغی به سمت رشد معنویت و فضیلت اخلاقی در جامعه ، تعمیق و گسترش حساسیتهای و باور دینی و گسترش ارزش های انقلابی ، حفظ کرامت انسانی ، ایجاد نظم و قانون پذیری و روحیه کار و تلاش و خود اتکایی و قناعت و جلوگیری از اسراف و مصرف گرایی و پرداختن به زوائد .
- ۷- رعایت اولویت در سرمایه گذاری های زیر بنایی .
- ۸- توجه و عنایت جدی بر مشارکت عامه مردم در سازندگی کشور .
- ۹- اتخاذ تدابیر لازم برای نظارت شایسته و پیوسته بر اجرای برنامه و جلوگیری از اعمال سلیقه های فردی و بخشی .
- ۱۰- تقویت بنیه دفاعی کشور در حد نیاز و در محدوده سیاست هایی که اعلام می گردد .
- ۱۱- رعایت نکات زیر در سیاست های پولی و بانکی :
 - الف) امحاء تدریجی استقراض داخلی .
 - ب) اتخاذ تدابیر لازم برای احیای سنت قرض الحسنه در مجموعه بانکی کشور .

ج) تسهیل دریافت اعتبار برای کسانی که از توانایی های کاری و فکری و فنی برخوردارند.

د) اتخاذ تدابیر لازم برای دچار نشدن کشور به استقراض خارجی و تلاش برای رهایی تدریجی از تعهدات فعلی.

۱۲- رعایت اصول اعلام شده جمهوری اسلامی در سیاست خارجی و توجه اکید به عناوین عزت و حکمت و مصلحت در این روابط.

سلسله مراتب (صورتبندی) هدفها:

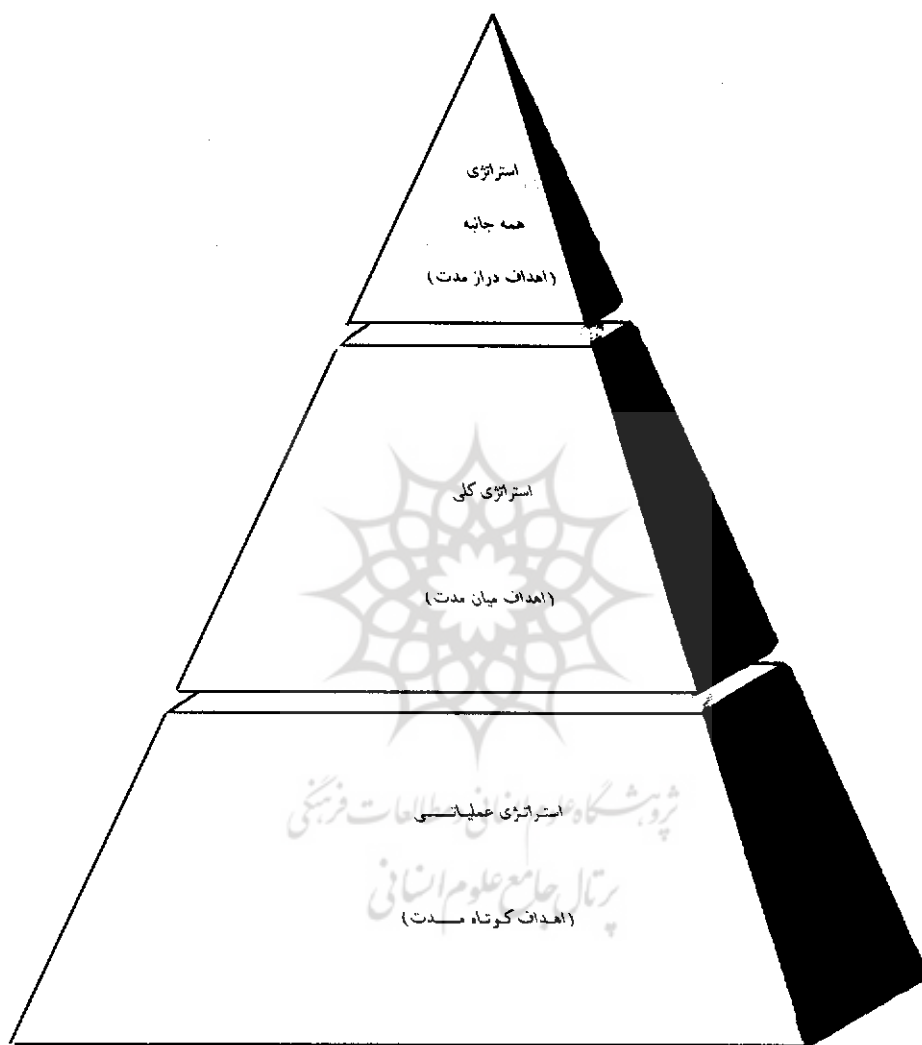
سطوح اهداف ملی هر کشور متأثر از هرم سطوح استراتژی با سه سطح یا چهار سطح^(۱) در آن کشور مرتبط است. هدفها هر زمان که هدفی مطرح شوند، لازم است تا بر حسب وسعت و دامنه شان بصورت اساسی و تخصصی تقسیم بندی شوند، نکته قابل توجه این است که هر هدف دارای جایگاه و منزلت خاصی بوده و در ارتباط با سطح استراتژی و مبتنی بر ارزشهای آن سطح تعیین و انتخاب می شوند.

بطور مثال، ما در یک عملیات نظامی تعیین حجم و ماهیت هدف را متناسب با نقاط ضعف و آسیب پذیریهای دشمن و منابع (مادی و غیر مادی) و ... انتخاب و سپس توانها و مقررات خاص آن را تعیین و پای کار می آوریم به نظر «آندره بوفر»^(۲) استراتژی و اهداف دارای سه سطح می باشد:

- ۱- استراتژی همه جانبه یا کلان (اهداف بلند مدت).
- ۲- استراتژی کلی یا حیاتی (اهداف میان مدت).
- ۳- استراتژی عملیاتی یا متوسط (اهداف کوتاه مدت).

۱- حیدرخانی، صادق، اصول و مفاهیم صورتبندی استراتژی، مجله علمی پژوهشی بسیج، شماره یک، نمودار شماره یک، ص ۷۴.

۲- بوفر، آندره، ترجمه مسعود کشاورز، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، مباحث پایه، شماره ۴، ص ۴۵ تا ۴۹.

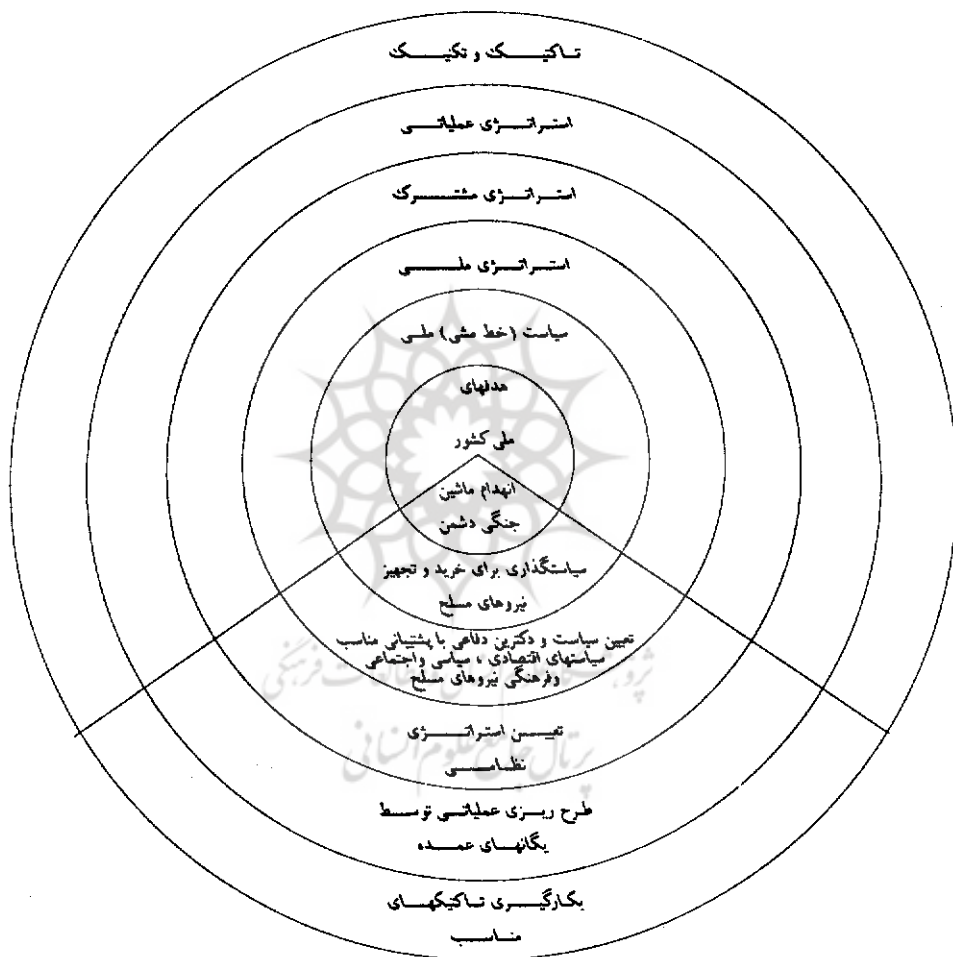
نمودار شماره ۳- تقسیمات و اهداف از نظر «آندره بوفر»

- اهداف کوتاه مدت می یابست با اهداف میان مدت و بلند مدت مرتبط و در یک سمت باشند ، بدینصورت که هدفهای پر حجم تر به وسیله هدفهای کم حجم تر حمایت و تقویت شده و با همبستگی و مشارکت آنها مقاصد و هدفهای نهایی تحقق یابند .

انتخاب و تعیین مقدار و سطح هدفها باید با امکانات و مقدرات ملی مطابقت داشته باشد. بدین منوال که بطور مثال با انتخاب یک هدف عمده نظامی استراتژیک در یک منطقه نمی توان فقط به جنبه شعار اکتفا کرد. بلکه نیل به یک هدف بزرگ (مانند انهدام ماشین جنگی دشمن) مستلزم یک بنیه اقتصادی قوی و سطح آموزش تخصصی بالا و نیروی انسانی کافی می باشد.

برای روشن شدن حجم و سطح هدف فوق الذکر با سطح استراتژی نمودار شماره ۴ ارائه شده است .

نمودار شماره ۴ - انهدام ماشین جنگی

از نمودار و مثال فوق این نتیجه را می‌گیریم که عدم کسب و تخصص یک هدف می‌تواند نتیجه اندیشه‌های نادرست و اشتباهات خود کشور بازنده باشد که در واقع مستحق آن است .

محاسن هدفگذاری :

رهبران ، سیاستمداران و برنامه ریزان هر کشور [بر اساس درک نیازها و آنچه که افراد ملت در حال و آینده در نظر دارند به آن برسند] در مسیری قرار می گیرند که با توجه به ارزشها ، آداب و رسوم و عرف حاکم و با در نظر گرفتن شرایط و مقدمات و حوادث احتمالی در آینده اهدافی را انتخاب نمایند و برای آنها دلایل ، فواید و مزایای زیادی نیز بر می شمردند . بطور کلی تمام هدفهای کوتاه مدت و میان مدت باید پاسخگوی حداقل شرایط و مزایا باشند . بدین منظور مواردی از محاسن انتخابی برای یک هدف را به شرح زیر بیان می کنیم .

- ۱ - تصمیم گیری ها را هم جهت می نماید .
- ۲ - چارچوب لازم برای هدایت ، کنترل ، نظارت و ارزیابی را مشخص می کند .
- ۳ - موجب کاهش هزینه ها و جلوگیری از اتلاف انرژی و منابع نیروی انسانی می گردد .
- ۴ - کاربری منابع را در زمان و مکان مشخص افزایش می دهد .
- ۵ - حدود تمرکز در سیاستگذاری و اجرای غیر تمرکزی را مشخص می نماید .
- ۶ - سازماندهی را به نحو مطلوب ایجاد می کند .
- ۷ - مشارکت و حضور در صحنه شرکت کنندگان [در نیل به مقاصد و نیازها] را تقویت و آنان را همگانی می کند .

در مباحث مربوط به انواع مدیریت و اداره امور به یکی از بارزترین و موفق ترین آنها که توسط پیتر دراگر^(۱) در کتاب «عمل مدیریت»^(۲) به نام «مدیریت بر مبنای هدف» ، اشاره شده می پردازیم . او اشاره نموده است که رمز موفقیت مدیریت بر مبنای هدف آن است که با نوعی هدفگذاری و بازنگری و کنترل مداوم آن می توان مشارکت فعال تمام شرکت کنندگان آن را در تمامی سطوح بدست آورد .

1 - Peter Drucker ' The Practice of Management ' (New York:Harper and Dros , 1954) , P . 63 .

2 - Management by Objective

عوامل مؤثر بر تعیین هدف :

کشورهای در حال توسعه حاشیه خلیج فارس با اینکه منابع عمده مواد خام و انرژی را در اختیار دارند و نسبت به کشورهای صنعتی نیز از حیث جمعیت و امکانات بالقوه در سطح بالایی می باشند ، ولی از لحاظ علوم و تکنولوژی و بازار جهانی تجارت، تولید و خدمات در حداقل وضعیت مطلوب بسر می برند. ^(۱) به نظر می رسد نسبت به این مسأله اتفاق نظر وجود دارد که اگر جامعه ای بتواند بصورت علمی امور خودش را در نیل به اهداف تنظیم و اداره کند ، می توان گفت که آن جامعه پویا و هدفدار است .

در این قسمت مهمترین عوامل مؤثر بر فرآیند تعیین هدف مشخص و در حد توان در مورد هر یک توضیحات مختصری ارائه شده است . عواملی که نقش و تأثیر بسزایی ، در تعیین هدفهای روشن و دست یافتنی دارند . بررسی این عوامل اگر با نیازها و خواستهای مردم مرتبط شود ، نهایتاً منجر به تعیین هدفهای روشن و دست یافتنی می گردد که خود ایجاد انگیزه می کنند . همه می دانیم که انگیزه در هر اقدامی مشکلات و موانع را پشت سر گذاشته و باعث موفقیت می شود . مهمترین عوامل مؤثر بر تعیین هدفهای کوتاه مدت ، میان مدت و بلند مدت عبارتند از :

- ۱- رهبری ۲- ایدئولوژی ۳- تاریخ گذشته و معاصر ۴- توسعه (علوم و تکنولوژی) ۵- موقعیت جغرافیایی و شرایط ژئوپلیتیکی ۶- شرایط و اوضاع اقتصادی و اجتماعی ۷- مسایل فرهنگی و روانی ۸- زمان بندی و توانایی تحصیل هدف ۹- سیاست خارجی

۱ - حیدر خانی ، صادق ، چشم اندازی به امنیت خلیج فارس ، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشگاه قائد اعظم پاکستان ، ص ۸ .

البته بر واضح است که عوامل دیگر نیز در تعیین هدف موثر است. لکن در این نوشتار مهمترین آنها مرور گردیده است. همان طوری که قبلاً اشاره شد هدفها به سه دسته هدفهای کوتاه مدت، میان مدت، بلند مدت تقسیم می‌شوند. اکنون باید دید هر یک از عوامل فوق الذکر بر کدام یک از هدفها اثر می‌گذارد. برای آنکه این عمل ساده و دقیق تر مشاهده شود، جدول زیر تنظیم و ارائه شده است. در هر یک از خانه های جدول که علامت * گذاشته شده بیانگر آن است که آن عامل بر آن هدف اثر مستقیم یا غیر مستقیم گذاشته است.

عوامل موثر بر تعیین اهداف	۱ رهبری	۲ ایدئولوژی	۳ تاریخ گذشته معاصر	۴ توسعه (علوم و تکنولوژی)	۵ موقعیت جغرافیای و شرایط ژئوپلیتیکی	۶ شرایط و اوضاع اقتصادی و اجتماعی	۷ مسائل فرهنگی و روانی	۸ زمانبندی و توانایی	۹ سیاست خارجی	سطح اهداف	
										هدف استراتژیک با دراز مدت (۱۰ تا ۲۰ سال)	هدف حیاتی با میان مدت (از ۵ سال به بالا تا ۱۰ سال)
هدف متوسط یا کوتاه مدت (۱ تا ۵ سال)	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
هدف حیاتی با میان مدت (از ۵ سال به بالا تا ۱۰ سال)	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
هدف استراتژیک با دراز مدت (۱۰ تا ۲۰ سال)	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

جدول شماره ۵ عوامل موثر بر تعیین هدف

در این قسمت به مهمترین عوامل مؤثر بر فرآیند تعیین هدف اشاره و در حد توان در مورد هر یک توضیحات مختصری ارائه می‌گردد:

۱- رهبری:

رهبری در زمان غیبت ولی عصر (عج) در جمهوری اسلامی ایران ولایت امر و ولایت امت است^(۱) که منبع اصلی و نادر و عامل پویایی به شمار می‌رود. به عقیده «جورج تری»،^(۲) «رهبری عبارتست از عمل اثرگذاری بر افراد به طوری که از روی تمایل و علاقه برای دست یافتن به اهداف گروهی تلاش کنند؛ همچنین «کونتز»، «اودانل» و «وایه‌ریشن» می‌نویسند که رهبری، هنر و فرآیند نفوذگذاری بر مردم است. به طوری که از روی میل و اشتیاق، کوشش‌هایشان را برای رسیدن به اهداف گروهی متمرکز کنند.^(۳)

رهبری با عمل نفوذگذاری بر افراد می‌تواند میزان و سطح تأثیر انگیزه بر عملکرد و کسب هدف را بین ۲۰٪ تا ۹۰٪ بالقوه نماید.^(۴) تغییر در میزان استفاده از مهارت‌های رهبری در سطوح و اهداف سه‌گانه استراتژی در نمودار زیر نشان داده شده است.

۱- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ اول، اصل پنجم، ص ۲۸.

2 - George Terry ' Principles of Management ' 3rde . (Englewood , Cliffs : Richard Irwin , Inc . 1960), P . 493 .

3 - Herold Koonts , Cyril O 'Donnell , and Heinz Wehrich , Essentials of Management - 4 TH ed . (Singapore : Mc Grow Hill . Book Co . 1988) , P . 39 .

۴ - پال هرسی و کنت بلانچارد، مدیریت رفتار سازمانی، ترجمه دکتر علی‌علاقه بند، موسسه انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۷۲، ص ۱۴.

نمودار شماره ۶: تغییر در میزان استفاده از مهارت‌های رهبری (با تلفیق از مأخذ: پ ۱ سرفتار انسانی در محیط کار، رفتار سازمانی، دیویس و نیواسترام، ص ۱۵۹)

اهداف سلسله مراتب	اهداف		
	اهداف متوسط (کوتاه مدت)	اهداف حیاتی (میان مدت)	اهداف استراتژیک (دراز مدت)
سطوح استراتژی			
استراتژی همه جانبه	(۳) مهارت‌های فنی	(۲) مهارت‌های انسانی	(۱) مهارت‌های ادراکی
استراتژی کلی			
استراتژی عملیاتی			

۲- ایدئولوژی :

ایدئولوژی در لغت به معنای «مجموعه دانش اندیشه‌ها و افکار متعلق به یک دسته، دوره و یا یک عصر می باشد»،^(۴) به عبارت ساده تر «تبلور آرمانها و ارزشهای ملتی همفکر است که در روند تحول فکری و عقیدتی راه خود را به سوی هدف نهایی بگشاید، لذا انتخاب اهداف ملی در هر کشور می بایست در چارچوب تبلور اعتقادات دیرینه آن مردم بیان و تعیین گردند. چون دین رسمی ایران اسلام و مذهب جعفری اثنی عشری است و هدف آن تشکیل حکومت اسلامی و در حقیقت رشد انسان در

۱- مهارت‌های ادراکی: عبارتند از توانایی فکر در قالب مدلها، چهارچوب و روابط گسترده (مانند برنامه ها و اهداف بلند مدت) که در سطح استراتژی همه جانبه‌ها اهمیت بسیاری برخوردار می باشد.
۲- مهارت‌های انسانی: عبارتند از توانایی کار با انسانها به نحو مؤثر و تشکیل گروه‌های کارآمد.
کلیه مدیران در تمامی سطوح به مهارت‌های انسانی (بطور یکسان) نیاز دارند و این مسأله یکی از قسمتهای مهم رفتار سازمانی به شمار می رود.

۳- مهارت‌های فنی: به دانش و توانایی‌های فنی یا حرفه ای مشخص اطلاق می شود. مهارت‌های فنی رهبران در تصمیم گیری برای انتخاب اهداف به طور نسبی اهمیت پیدا می کند.

۴- دکتر معین، محمد، فرهنگ فارسی، جلد اول، ص ۴۱۳.

حق و عدل قرآن و مبتنی بر نظامی است که بر پایه ایمان به : ۱ - خدای یکتا (لاله الا...) و لزوم تسلیم در برابر امر او ۲ - وحی الهی ۳ - معاد ۴ - عدل ۵ - امامت و با نفی هر گونه ستمگری و ستم کشی ، سلطه گری و سلطه پذیری ، قسط و عدل ، استقلال سیاسی ، اقتصادی ، اجتماعی ، فرهنگی و همبستگی ملی تعیین و انتخاب گردد .

۳ - تاریخ گذشته و معاصر :

یکایک وقایع و حوادث اجتماعی و تاریخی گذشته و معاصر می بایست از نظر ماهیت (هرگز ماهیت انقلاب اسلامی صدر اسلام با ماهیت انقلاب کبیر فرانسه و یا انقلاب اکتبر روسیه و انقلاب سفید یکی نیست) ،^(۱) هدف ، رهبری و آفات ، مورد بررسی و قضاوت قرار گرفته و از نتایج و آثار آنها برای جلوگیری از تکرار حوادث تلخ گذشته بهره گرفته شود .

بررسی دقیق تاریخ گذشته و معاصر و تحلیل آنها برای انتخاب اهداف (بلند مدت ، میان مدت ، کوتاه مدت) بسیار مفید و حیاتی است . بطور مثال با مطالعه حرکت‌های اصلاحی در جهان تشیع با جنبش ضد استعماری تنباکو ،^(۲) انقلاب عراق علیه قیومیت انگلیس ،^(۳) قیام مشروطیت^(۴) و انقلاب اسلامی ایران که همه به رهبری روحانیت شیعه صورت گرفته‌اند ،^(۵) آشنا شده و نتیجه می گیریم که نهضت های ضد استبدادی و ضد استعماری به رهبری روحانیت شیعه عمیق ، اساسی و مؤثر بوده‌اند و

۱ - شهید مطهری ، مرتضی ، نهضت های اسلامی در صد ساله اخیر ، نشر عصر ، قم ص ۶۲ .

۲ - با دخالت زعیم بزرگ مرحوم حاج میرزا حسن شیرازی .

۳ - با دخالت مجتهد جلیل القدر آقا میرزا محمد تقی شیرازی .

۴ - در درجه اول با دخالت مرحوم آخوند ملا محمد کاظم خراسانی و مرحوم آقا شیخ عبدا...

مازندرانی از مراجع نجف دو شخصیت بزرگ از علماء تهران مرحوم سید عبدا... بهبهانی و مرحوم

سید محمد طباطبایی رهبری گردید . ۵ - شهید مطهری ، همان منبع ، ص ۵۷ .

از طرف دیگر حاکمان و شاهان این کشور، من حیث المجموع، مایه ذلت و انحطاط این ملت مظلوم بوده‌اند و قراردادهایی مانند پیمان ننگین ترکمن چای و گلستان و قرارداد ۱۹۱۹ و تصویب نامه کاپیتالاسیون^(۱) و... را در طول قرنهای متوالی قبول کرده و مایه عقب ماندگی و تحقیر کشور شدند. همه این شناخت ها مملو از پند و درس بوده و زمینه ساز تلاش در کاربردی کردن آنها در تنظیم و انتخاب اهداف هرکشور است.

۴- توسعه :

فرآیند توسعه در کشورهای جهان سوم، پدیده ای پیچیده و در عین حال اساسی و استراتژیک است. هسته مرکزی پروسه توسعه در این مرحله از تکامل جوامع بشری به میزان و سطح بهره گیری از نتایج علوم تکنولوژی در عرصه های مختلف فعالیت های صنعتی، غیر صنعتی، تولیدی و خدماتی بستگی مستقیم پیدا نموده است. با این اعتبار، توانمندی و کمیت نظام آموزشی ملی هرکشور (یعنی مجموعه آموزش های رسمی و غیر رسمی) در تکامل کیفی نیروی انسانی (در دو عرصه مدیریت و نیروی انسانی متخصص و ماهر در کلیه زمینه ها) از اهمیت ریشه ای و اساسی برخوردار است.^(۲) لذا اهمیت کیفیت نیروهای متخصص و ماهر یک کشور در بهره برداری مطلوب از سایر منابع آن شامل (مواد خام، انرژی، ...) با میزان توان بهره برداری از پیشرفت تکنولوژی جدید، ارتباط تنگاتنگی داشته و در انتخاب اهداف هرکشور بسیار مهم بوده و باید جداگانه مورد نظر قرار گیرند.

۱- مدنی، سید جلال الدین، تاریخ سیاسی معاصر ایران، جلد اول، چاپ سوم، چاپخانه دفتر انتشارات اسلامی، ص ۳.

۲- گلابی، سیاوش، سازمان و مدیریت و توسعه منابع انسانی، چاپ مهر ایران، چاپ اول،

۵- موقعیت جغرافیایی و شرایط ژئوپلیتیکی :

بیان حقایق ژئوپلیتیکی^(۱) و محیط جغرافیایی هر کشور، انتخاب کنندگان اهداف کل استراتژی را به واقعیات نزدیک می کند. کشور ما در منطقه جنوب غربی آسیا واقع شده است. از مغرب بوسیله جلگه های آبرفتی دجله و فرات، از شمال به جلگه کورا و از شرق به جلگه های ماوراءالنهر (آمودریا و سیردریا) و سیند محدود و با ۲۵۱۰ کیلومتر مرز آبی،^(۲) ۵۱۷۰ کیلومتر مرز خشکی از لحاظ طول جغرافیایی بین ۴۴ و ۶۳ درجه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است. دارا بودن طولانی ترین مرز آبی با خلیج فارس و ذخایر عظیم نفت و گاز و نزدیکی به بزرگترین چاههای نفتی در جهان و مرزداری از نیمی از تنگه هرمز، آن را بعنوان یک عامل مهم در حفظ امنیت و ثبات صادرات انرژی مطرح ساخته است. با بررسی و تحلیل همه جانبه اعضای شرکت کننده در پیمانهای اقتصادی ما با سایر دولت ها (مانند سازمان اکو، کشورهای حاشیه خزر یا ...) و درک اثرات و موقعیتهای بوجود آمده در روابط فی ما بین با یکایک اعضا و تلفیق آن با نقد روابط سیاسی، فرهنگی، اجتماعی با سایر دولت های همسایه مثل: عراق، افغانستان، ارمنستان، آذربایجان، کشورهای حاشیه خلیج فارس و کشورهای غربی و ... روابط موجود و حاکم دولت با آنها را به تصویر می کشد. لذا جا دارد، موقعیت استراتژیک خود را در خلیج فارس و منطقه با افزایش توان و فعالیت های نیروی دریایی ضرورت و استحکام بخشید و با تقویت اکو و توسعه سازمانهای سیاسی، فرهنگی و اجتماعی در تقویت و حمایت از دوستان و هم پیمانان تلاش نموده و در جهت قابلیت و جلب اعتماد آنها کمک و مساعدت لازم صورت گیرد تا ما را در رسیدن به اهداف مورد نظر یاری دهند.

۱- ژئوپلیتیک (Geopolitics) یا سیاست جغرافیایی عبارتست از مطالعه نفوذ و اثرات عوامل جغرافیایی در شکل گیری و تصمیمات سیاسی.

۲- در شمال با دریای خزر ۶۳۰ کیلومتر و در جنوب با خلیج فارس و دریای عمان ۱۸۸۰ کیلومتر مرز آبی دارد.

۶- شرایط و اوضاع اقتصادی - اجتماعی :

بطور کلی می توان گفت افزایش مصرف همگانی ، افزایش هزینه های جاری و تامین اجتماعی و اقتصادی موجب آن شده است که کشورها با شناخت شرایط و وضعیت موجود درآمدها و هزینه های اقتصادی و با آگاهی از روند متغیر آن در دوره های زمانی آینده همواره آنرا مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و تاثیرات آنرا بر تعیین کمیت و حجم اهداف (استراتژیک) حیاتی متوسط مورد نظر قرار دهند . زیرا در شرایطی که اقتصاد یک کشور تک محصولی متأثر از قدرت گروههای اقتصادی و اجتماعی در کشورهای صنعتی جهان غرب بوده و روشهای تبلیغاتی بسیار نامطلوب در طرز تفکر و عادات مصرفی مردم اثر مخرب گذاشته و ناآرامیهای سیاسی داخلی و خارجی موجب سلب امنیت برای سرمایه گذاری گشته است ، یقیناً انتخاب اهداف کلان و دراز مدت مانند : رشد اقتصادی ، توسعه یا بازسازی خالی از اشکال نیستند . لذا تا زمانی که روحیه قناعت و تحمل فشارهای اقتصادی از طرف آحاد مردم درک و پذیرفته نشود ، نمی توان اهداف بلند مدت و میان مدت اقتصادی را تعیین و انتخاب کرد . در عصر حاضر مهمترین وظیفه اهداف دولت ها کاستن از نقش اجرای خود در اقتصاد ، حفظ ارزش پول ، کنترل تورم ، جلوگیری از افزایش نقدینگی و تدوین نحوه اجرای برنامه های اقتصادی ، اجتماعی ، رشد اقتصادی ، توزیع عادلانه درآمدها و ایجاد اشتغال کامل از طریق بهره گیری از تمامی منابع داخلی توأم با اخذ مالیات می باشد ، حال آیا این مهم با توجه به رشد سریع جمعیت و رقابت کشورها برای تصاحب منابع اساسی (شامل مواد اولیه مواد غذایی ، انرژی و آبهای شیرین) و بدون تحصیل اطلاعات در باره منابع طبیعی و مادی کشور ، تشخیص مسایل اجتماعی و اقتصادی کشور ، انتخاب اولویتها ، درجه بندی اولویتها و سرانجام انتخاب اهداف و سیاستهای صحیح و مناسب ، میسر و امکان پذیر نخواهد بود ؟

۷- مسایل فرهنگی و روانی

- فرهنگ را می توان شامل عقاید و افکار، دانش و تربیت، آداب و رسوم و سنن، اخلاق و رسوم اخلاقی، فلسفه، هنر و ادبیات دانست یا به عنوان مجموع ویژگی های رفتاری و عقیدتی اکتسابی اعضای یک جامعه خاص تعریف کرد.^(۱) کار فرهنگ تعیین و تنظیم قواعد و آداب و رسوم جامعه است و می تواند از عوامل کنترل کننده به حساب آید که همه شئون زندگی انسانها را زیرنظر می گیرد. شناخت عواملی که زمینه بی بند و باریهای فرهنگی که به عقب ماندگی فرهنگی و ناهنجاریهای فرهنگی و یا عواملی که موجب تقویت احساسات، ارزشها، آداب و رسوم و عرف یک جامعه منجر می گردد، غالباً اعمال و رفتار اعضای جامعه را تعیین کرده و بعنوان عناصر و مجموعه های فرهنگی تازه ای در یک فرهنگ پدیدار می شوند که بر اثر آن محتوا و ساختار فرهنگ را دگرگون و متحول خواهد ساخت، توسعه و نوآوریهای فرهنگی در مقابله منطقی با عوامل دگرگون کننده فرهنگ شامل: تکنولوژی، حجم و توزیع جمعیت، نیازها و... در یک نظام روابط فرهنگی الگودار و سازمان یافته می توانند تحقق اهداف یک کشور را امکان پذیر سازند.

از نظر اسلام فطرت ها بر مبنای خیر قرار دارند. انسانها به وسیله قوت اراده ای که در آنها پرورش یافته پاک یا بر اثر ضعف اراده و اختلالات روانی در وضعی قرار می گیرند که نمی دانند چگونه با دیگران رابطه برقرار نمایند. سه گزینه است که انسان را رهبری می کند: گزینه صیانت ذات، گزینه صیانت نسل (گزینه جنسی) و گزینه اجتماعی بودن.^(۲) عواطف و احساسات جامعه متأثر از عوامل خارجی و اجتماعی و

۱- کوکن، بروس، درآمدی به جامعه شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، چاپ فرهنگ معاصر، چاپ سوم، بهار ۱۳۷۲، ص ۳۷.

۲- قائمی، علی، آسیبها و عوارض اجتماعی، ریشه یابی، پیشگیری، درمان، انتشارات امیری، چاپ دوم، ص ۱۲۹.

آمیخته با جبر و سرنوشت بوجود می آید تا فرهنگ و روحیه ملی را حفظ و نقش شایسته‌ای در تحقق اهداف ایفا کنند .

۸- زمان بندی و توانایی تحصیل هدف :

زمان بندی ، مدت زمان لازم و مشخص برای تأمین هدفها را بطور معقول و منطقی تبیین می کند . در صورتی که عوامل تأثیرگذار و حوادث پیش بینی شده در دوره زمانی نادیده گرفته شوند ، تحقق هدف را زودتر از موعد مقرر معین و یا بالعکس ، نادیده گرفتن زمان منطقی و مناسب ، موجب به هدر رفتن توان و سرمایه در یک دوره زمانی خواهد شد . زیرا این سرمایه ها و منابع می توانستند هدف را بر مبنای زمان بندی صحیح تحقق بخشند . اگر وسایل و مقدمات ملی در رسیدن به هدف ، سازماندهی و فراهم نباشد ؛ تعیین اهداف ، بی فایده ، غیر منطقی و دست نیافتنی خواهد بود . لذا ، هدفها باید به گونه‌ای مشخص شوند که با منابع (مادی و غیرمادی) مناسبت داشته باشد و نیل به آنها موجب تقویت روحیه ملی گردد .

ارزیابی و تعیین اهداف همواره باید با بررسی شرایط و وضعیت فعلی و محیط آینده تخمین زده شوند . هر چه تجزیه و تحلیل محیط فعلی و محیط آینده بهتر پیش بینی شود ، از امکانات و منابع با تنظیم مناسب برنامه های توسعه پنج یا ده ساله مناسب در آینده بهره برداری بیشتری خواهد شد .

۹- سیاست خارجی : (۱)

- روابط با دول خارجی و چگونگی برخورد جامعه با خارج از خود ، موجب

۱ - سیاست در دو مفهوم بکار برده می شود ، یکی از آن دو مفهوم ، که معادل واژه لاتین Politics است ، به معنای «علم و هنر دولت و حکومت است» و دیگری معادل Policy است که به معنای تدبیر ، روش و برنامه است . در اصطلاح سیاست خارجی مفهوم دوم مورد نظر است .

گسترش روابط بین الملل و اهمیت پیدا کردن سیاست خارجی^(۱) شده است. سیاست خارجی عبارت است از «مجموعه خط مشی ها، تدابیر، روشها و انتخاب موضوعی که یک دولت در برخورد با امور و مسایل خارجی در چهارچوب اهداف کلی حاکم بر نظام سیاسی اعمال می کند».^(۲) با توجه به اینکه دولتها دارای اهداف واحد و یکسان نبوده و بطور مرتب اهداف آنها در طول زمان تغییر می کند، می بایست در شرایط مختلف سیاست خارجی بر اساس تغییر اهداف و احوال محیطی و درک فرصتها اهداف کشور متبوع خود را تعقیب و تحصیل نماید.

کشورها اهداف سیاست خارجی خود را بر حفظ یا تغییر و یا بسط وضع موجود و به منظور حفظ و تحقق منافع ملی (اهداف ملی) قرار می دهند. پیش بینی وقایع و اتفاقات آینده ارتباط مستقیمی در تشخیص اهداف ایفا می کند. محدودیت ها و مقررات فراهم شده در فرصتهای زمانی بطور کامل باید شناسایی و تشخیص داده شوند. زیرا در انتخاب و تعیین هدفهای دراز مدت، میان مدت و کوتاه مدت باید این ملاحظات مورد نظر قرار گیرند.

لذا تعیین کنندگان اهداف در کشور باید به اهداف سیاست خارجی و همچنین داخلی اشراف کامل داشته و هرگز جدایی بین اهداف ملی، اهداف سیاست خارجی و اهداف سیاست داخلی قایل نشوند.

پر واضح است که عوامل فوق را نمی توان تنها ارکان اصلی و مؤثر در بررسی و انتخاب اهداف ملی ذکر نمود. زیرا این مقاله انعکاس دهنده نظرات این جانب و آنچه که در آن مورد مطالعه و تأمل قرار گرفت، می باشد.

۱ - محمدی، منوچهر، اصول سیاست خارجی، موسسه انتشارات امیرکبیر، تهران ۱۳۶۶، ص ۲۳.

۲ - رونالد نکتر لاین، منابع ملی و سیاست خارجی، ترجمه و تلخیص محمد معتمدی، مجله روابط بین المللی، شماره ۱۰، پاییز ۱۳۵۶، ص ۱۹.

اهداف ملی پیشنهادی :

بنابر آنچه که گفته شد ، موضوعات مشروحه زیر در اهداف ملی ما تجلی می گردند :

- ۱ - حفظ اصول و ارزشهای اصیل انقلاب (به عنوان الگو و نمونه) با هدف جهانی شدن آن (تشکیل امت جهانی اسلام). (۱)
 - ۲ - آزادی اقتصادی (۲) و معنوی (۳) مردم بر اساس قرآن کریم و سنت «معصومین سلام ... علیهم اجمعین» فراهم و حفظ گردد .
 - ۳ - ایجاد شرایطی که در آن مردم امنیت ، (۴) عدالت اجتماعی ، آزادی ، (۵) و برابری را بطور کامل مشاهده کنند .
 - ۴ - تنظیم سیاست اقتصادی برای نسل آینده ، تقویت روند تولید مواد غذایی و ایجاد نظم اقتصادی (داخلی و خارجی) برای تولید ضروریات با وجود آوردن زمینه های مناسب برای مشارکت و تحصیل منافع برای عموم مردم .
 - ۵ - اعمال سیاست مؤثر کنترل جمعیت .
- در پایان مقاله (مصادف با سالگرد استاد بزرگوار شهید مرتضی مطهری) همانند ایشان (۶) زمزمه می کنیم : «پروردگارا ! تو مالک دلها و اندیشه های ، دلهای همه در دست توست ، ما را بر راه راست ثابت نگهدار و از شر نفس اماره محفوظ بدار !»

- ۱ - ان هذه امتکم امه واحده و انا ربکم فاعبدون ، آیه ۹۱ سوره الانبیا .
- ۲ - توسعه اقتصادی با حفظ سوبسیدها برای توده مردم از طریق کنترل گرانی ، جلوگیری از سودجویی ، تمرکز و تکاثر ثروت به منظور پیشگیری از افزایش اختلافات طبقاتی .
- ۳ - تأمین حداقل نیازها و وسایل رفاه و زندگی برای آحاد مردم جهت رشد اخلاق ، معنویات و تکامل آنها .
- ۴ - حفظ و تقویت بنیه دفاعی با توجه به ماهیت مکتبی بودن نظام و جهانی بودن حیطه عمل آن .
- ۵ - تأمین آزادی سیاسی و فعالیتهای گروهها و دستجات حاضر در صفحه های سیاسی ، فرهنگی ، اجتماعی ... به منظور تبادل عقاید و جلوگیری از مخالفت های ناآگاهانه .
- ۶ - استاد شهید مرتضی مطهری ، نهضتهای اسلامی در صد ساله اخیر ، نشر عصر ، قم ، ص ۱۰۹ .